

Antun Bauer

NAKLA ISKUSTVA PROŠLOG RATA

Zaštita muzejskih zbirki jedan je od osnovnih sadržaja muzeja kao ustanove i jedan od sadržaja koji uvjetuje njen egzistencijalno muzeja. Zato ovom sadržaju treba prilaziti sa puno odgovornosti i stručnosti.

Zaštita muzejskih zbirki u izložbenim prostorijama, depozitima, kod transporta i sličnih okolnosti nije jednini vid zaštite muzejskih zbirki. Stoga je u okviru postdiplomskog studija muzeologije na Sveučilištu u Zagrebu na ciklusu predavanja i savjetovanja o stručnoj i akcivnoj problematiki rada u muzejima, koje je održana XII. 1968, osnovna tematika bila posvećena zaštiti muzeja i muzejskih zbirki u slučaju rata. Duge obradovane tim povodom bit će objavljene u okviru "Muzeologije" da služe muzejskim radnicima kao priručna građa za informacije i upute za radove koje treba obaviti da bi se zaštita provela stručno i u interesu očuvanja muzejskih zbirki.

Vlastita iskustva i iskustva drugih muzeja prošlog rata upućuju nas na teška grožnja koje su našinjale u najboljoj namjeri ali nesuđene i bez iskustava i mogle su proizvesti tragične posljedice da nisu bile na vrijeme očene. Zato je potrebno upozoriti na sva pozitivna i negativna iskustva da bi se mogle stručno zaštititi kulturna baština koja je muzejima čime se čuvanje i sa koje istovremeno **muzej i muzeji su odgovorni**.

Zaštita muzeja i muzejskih zbirki u slučaju rata i elementarnih katastrofa (potresi, poplave, požari i slično) su teme koje je stalno aktualne za svaki muzej i koja pred muzej kao ustanovu postavlja niz obaveza i sadržaja koje treba stalno imati u vidu. Da bi se u kritičnim momentima osiguralo očuvanje muzejskih zbirki i spriječila panika i bespomoćnost - bilo bi potrebno na vrijeme **organizirati službu zaštite** i predvidjeti sve mjere koje treba

u takvoj situaciji. Na ove nas obavezuje i međunarodna konvencija koja je u Jugoslaviji ratificirana kao Zakon koji je time obaveza za sve ustanove, koje su tim zakonom vezane.

Upozorevamo na neka iskustva naših i stranih muzeja iz prošlog rata koja mogu koristiti u pripremnim planovima rada za svaki muzej, a koja je potrebno znati da bi se spriječila našeljena posljedice i da bi se uštedilo na trudu, vremenu i izdancima.

Koliko je potrebno za vrijeme osiguranja šteta šteta u kulturalnih spomenika i ustanova pokazuje situacija u kojoj su se našli muzeji neočekivanim početkom rata 1941 godine, a i nakon rata kod poplava, potresa i sličnih prilika koje su još uvijek i čije se posljedice u nekoliko naših muzeja još i danas osjećaju.

Međunarodna konvencija pruža mogućnosti a i obaveza za provedbu zaštitnih mjera ali se mora računati a time da je u kritičnim momentima Konvencija u praksi teško provediva pa i neprovediva ako nisu ranije načinjeni oni zaštitni radovi koje Konvencija uvjetuje.

Jedan od osnovnih preduvjeta za realizaciju osiguranja muzejskih zbirki je u r e d e n j e s p r e m i š t a. Makar najskromnija spremišta ako su dobro uređena mogu mnogo toga spasiti.

Iskustva prošlog rata upućuju muzeje na to da računaju uglavnom sa spremištima u samoj muzejskoj zgradi odnosno u neposrednoj blizini koja je direktno vezana uz muzejsku zgradu. U kritičnim momentima ne postoje druge mogućnosti zaštite muzejskih zbirki.

Spremišta predviđena za muzejske zbirke moraju biti osigurana od urušavanja to tako da u slučaju ako zgrada, po kojoj je spremište muzeja, bude urušena da na spremištima zbirke ne dolazi voda koja bi probila u prostorije od gašenja požara, puknutih cijevi vodovoda ili od obaranja. U tom slučaju bi voda načinila veća šteta nego što bi učinila urušavanje zgrade.

Kao jedno od važnih mjera opreza je **e l i m i r a n j e** v o d o v o d n i h i n s t a l a c i j a iz blizine spremišta, da bi se time suzbijela posljedice od šteta na instalacijama.

P r o d o v a s p r e m i š t a preporuča se izolirati tako da se načini raster od letova u razmaku od 200 cm - 250 cm. U protivnom mijera preko letova položi se daske na koje se polaže uskladišteni materijali. Na taj način stvara se izolacioni sloj koji u znatnoj mjeri štiti od utjecaja vlage sa poda.

Ovaj princip izolacije preporuča se i za zidove u spremištima u koliko se može pojaviti vlaga koja bi bila štetna za uskladištenu zbirke.

Umjetnine, naročite slike, tekstil i ostale zbirke sa **e l i č n o m** s t r a k t u r o m n e s m i j u se n i u k o m s l u š a j a p o h r a n i t i u k r i p t e pa niti onda ako su te kripke danas očišćene i ne služe više svojoj svrhi. Za prošlog rata imamo dovoljno iskustva koje nas upućuje na izbjegavanje ovakvih prostora i ako bi oni bili relativno sigurni. Štete su bile daleko veće nego se moglo očekivati.

Nikakav prostor u kojem je unatrag par godina bio uskladišten materijal koji fermentira nasmija se upotrijebiti za uskladištenje nasmijakog materijala sa **o v a k o v o m** s t r a k t u r o m.

Jedna od bitnih mjera opreza za osiguranje spremišta je strogo provedena **d e r a t i s a c i j a**. Deratisacija je potrebna stalno provoditi i osigurati i za duži period jer iskustva prošlog rata pokazuju da je bilo često daleko većih šteta na zbirkama sa te strane nego od posljedica ratnih razaranja. Tamo su naročite izložene slike, tekstil, knjige.

Pakovanje materijala treba predviđjeti u **s a n d u c i j a**, koji će biti lako prenosivi, u kojima će biti materijali ne samo osigurani od vlage i sličnog nego i takovi da podnose opterećenja u koliko ih se uskladišti na skučenom prostoru u kojem će se morati slagati sanduke jedan na drugi.

Potrebno je naročito upozoriti da suđuci u kojima se spremna materijal od bronzne, bakra, željeza i legure tih kovina da nastaju biti u slučaju od hrastovine. Hrastovina je najnepoželjniji materijal za spremanje muzejskih predmeta od metala - to se prvom redu odnosi na numizmatičke zbirke i ostale arheološke predmete iz raznih metala.

Za osiguranje, osim same muzejske zbirke, treba predvidjeti osiguranje dokumentacije - mikrofilmovi, fototeka, kartoteka sa dokumentacijom, inventarske knjige i ostali dokumentacioni materijali, što je svakako najvredniji i najdragocjeniji dio muzejskog arhiva. Ovi materijali u principu ne smiju se uskladištiti i spremiti na istom mjestu gdje su spremjene i muzejske zbirke u slučaju da se uništi jedan materijal postoji vjerojatnost očuvanja drugog materijala.

Jedan od najtežih problema za muzeje je evakuacija biblioteka i arhiva. Ovo je poznato težak problem za muzeje sa bogatim i vrijednim bibliotekama - sa bogatom arhivom. Iskustva sa vrijeme prošlog rata upućuju nas na smještaj onog dijela biblioteka i arhiva, koji nije spremljen za evakuaciju, da ga se slaži u najniže odnosno potkrovnje prostorije muzeja u kojima bi mogli biti relativno sigurni od indirektnih i lakših direktnih utjecaja razaranja.

Za spremanje biblioteka i arhiva u spremištima u slučaju ratne opasnosti potrebno je u prvom redu osigurati spremište od upućenja i zapaljivih bombi i od posljedica koje tim povodom mogu nastati.

Za način spremanja knjiga i arhivske građe - po iskustvu iz prošlog rata preporuča se uskladištiti tako da knjige leže horizontalno jedna na drugoj, da među knjigama nema praznog prostora sa cirkulacijom zraka i da je cijelo skladište smješteno kao kompaktna masa. To jefto vrijedi i za arhive. U slučaju požara na ovaj način doći će do najmanjeg oštećenja, jer pomenjkanje dovoljne količine zraka sprečava ili barom oštećava dalje širenje požara.

za gašenje požara niukom slučaju se ne preporuča upotreba vode nego jedino suhi preparati za gašenje i pijesak. Ovo treba osigurati na nekoliko mjesta u neposrednoj blizini skladišta materijala odnosno u susim skladištima i u dovoljnoj količini i to sa višekratno gašenja.

Iskustvo prošlog rata upućuje nas da kod spremanja biblioteka - isto to i za arhive - treba složiti materijal prema kategorijama. U slučaju da nema mogućnosti evakuacije onog najvrednijeg materijala iz prostorije zgrada nego se ograničava skrija na osiguranje materijala prema danis mogućnostima u skladištenjem u podrumske prostorije, odnosno relativno sigurne prostorije, preporuča se materijale koji su od naročite vrijednosti sajestiti u donji dio skladišta, tako da sav ostali materijal dolazi složen neposredno na ovaj. Time je znatnim dijelom donji dio zaštićen od požara a djelomično i od eventualnog prodiranja vode koja bi se znatnim dijelom sadržala na gornjem sloju.

Skladišta u kojima su knjige i arhivalije treba također odmah i osigurati sredstvima za dezinfekcija. Iskustva prošlog rata pokazuju da je potrebno na to svretiti naročitu pozornost.

U prostorijama spremišta nesmije biti nikakvog materijala koji fermentira i koji prouzrokuje stvaranje gljivica, što može na spremljenoj građi uzrokovati izvjesna oštećenja.

Osim ovih iskustava, koja su od koristi kao upozorenja za svaki muzej, cijeli niz specifičnih problema dolazi pred muzejske radnike koje nije moguće riješavati izolirano. Zato je i akutna potreba izmjena iskustava i savjeti onih koji su ili u posjedu stručne literature ili sa vlastitom praksom i iskustvom u mogućnosti konkretna uputa. Ovdje treba da posluže ovaj i naredni brojevi "Muzeologije".